Известия Гомельского государственного университета
имени Ф. Скорины, №6(57), 2009

УДК5 – 392.14 (476.2 Ветка)

Абрады, звычаі і павер'і радзіннага комплексу жыхароў Веткаўшчыны: хрысціны

А. А. Кастрыца, А. М. Палуян

У традыцыйных абрадах і звычаях жыхароў Веткі і Веткаўскага раёна знайшлі адлюстраванне разнастайныя бакі народнай культуры, быту, філасофіі, рэлігіі, светаўспрымання і светаасэнсавання. У прыватнасці, даследаванне радзінных звычаяў і абрадаў як складовай часткі духоўнай культуры і народнага быту веткаўчан дае падставы сцвярджаць, што галоўнымі каштоўнасцямі ў іх жыцці з'яўляюцца сям'я і дом, жаданне жыць у згодзе са сваім сумленнем, з людзьмі, што былі побач, з навакольным светам. Выконваючы тое ці іншае абрадавае дзеянне, чалавек верыў, што гэтым забяспечвае сабе і сваім блізкім здароўе, шчасце, дабрабыт. Веданне і дэталёвае выкананне традыцыйных абрадаў і нормаў паводзін стварае чалавеку ці сям'і добрую славу, якая перадаецца з пакалення ў пакаленне і высока ацэньваецца грамадой.

Актуальнасць нашага даследавання абумоўлена тым, што менавіта ў радзінна-хрэсьбінным абрадавым комплексе беларусаў Веткаўшчыны надзвычай шырока прадстаўлены народжаныя шматвяковым вопытам і паўсядзённым жыццём народа не толькі разнастайныя міфалагічныя ўяўленні, але і рацыянальныя веды пра чалавека, з'явы і аб'екты рэчаіснасці, а спецыфікацыя аксіялагічнай прыроды радзінных звычаяў, прыкмет і павер'яў прадыктавана самім жыццём, у якім яны выступаюць своеасаблівым маральна-этычным кодэксам і з'яўляюцца невычэрпнай крыніцай практычнай народнай мудрасці.

Даследаванне радзінна-хрэсьбіннага комплексу жыхароў Веткі і Веткаўскага раёна ўлічвае шэраг тэарэтычных і практычных аспектаў. Сярод тэарэтычных аспектаў вылучаюцца наступныя: вызначэнне характару, часу, месца і механізмаў узнікнення шэрагу абрадавых дзеянняў, прыкмет, павер'яў, забарон. Да практычных аспектаў адносяцца ступень захаванасці традыцыйных радзінных звычаяў і абрадаў Веткаўшчыны ў народнай памяці, працяглацсць у часе і трансфармацыя ў працэсе бытавання, абумоўленасць іх выкарыстання канкрэтнымі індывідуальнымі перажываннямі чалавека, калектыўным вопытам народнай мудрасці.

Сістэма радзіннай абраднасці, як слушна сцвярджае Т.І. Кухаронак, “фарміравалася на працягу шматлікіх стагоддзяў, таму ў ёй можна сустрэць і універсальныя магічныя ўяўленні, і водгаласы агульначалавечай стадыі асэнсавання працэсаў зараджэння і канца жыцця, і сведчанні разумення нашымі продкамі цеснай сувязі паміж зямным жыццём і космасам, і рэлікты вераванняў у татэма-бусла. Добра захаваліся ў ёй культы продкаў, агню, вады, раслінрасці” [2, с. 4].

Комплекс традыцыйных радзінных звычаяў і абрадаў Веткаўшчыны, як і іншых раёнаў Беларусі, складаецца з трох цесна звязаных цыклаў: дародавага, родавага і паслядародавага. Першыя два ўключаюць уяўленні, павер'і і абрадавыя дзеянні, накіраваныя на захаванне цяжарнасці і паспяховае завяршэнне родаў, апошні – звычаі і абрады, якія сімвалізуюць ідэю прыняцця нованароджанага ў сям'ю і грамаду. Менавіта апошняму этапу і прысвечана наша даследаванне, матэрыялам для якога паслужылі запісы, зробленыя студэнтамі і выкладчыкамі філалагічнага факультэта падчас праходжання фальклорна-краязнаўчай практыкі на тэрыторыі Веткі і Веткаўскага раёна ў 2003 годзе.

Правядзенне хрысцін – цэнтральны момант той часткі комплексу радзіннай абраднасці, якая сімвалізавала ідэю прыняцця нованароджанага ў сям'ю і грамадства, сцвярджала сувязь сям'я – абшчына. Шматлікія абрадавыя элементы, якія ўтрымліваюцца ў святкаванні хрэсьбін, выяўляюць генетычную сувязь са старажытнымі звычаямі і абрадамі, з сацыяльным і гаспадарчым жыццём беларускай вёскі, з хрысціянскай ідэалогіяй.

Вялікае значэнне надавалася выбару кумоў – хроснага бацькі і хроснай маці нованароджанага, паколькі пасля здзяйснення абраду хрышчэння яны не толькі павінны былі вы-

РЕПОЗИТОРИЙ ГГУ ИМЕНИ Ф. СКОРИНЫ

конваць пэўныя патрабаванні, якія кантраляваліся грамадскай думкай вёскі, але і з'яўляліся сапраўднымі духоўнымі настаўнікамі: *"Бацькі дзіцяці яшчэ да хрэсьбін дамаўляюцца, хто ж у іхняга дзіцяці будзе нарачоным бацькам ці маці"* (запісана ад Лупекінай А.Я., 1923 г.н., перасяленкі з в. Барталамееўка Веткаўскага раёна); *"У кумы бралі знакомых, родственнікаў. Еслі хлопец з дзеўкай хрэсцяць, то ім нельзя жаніцца"*(запісана ад Гарбузавай М.Я., 1929 г.н., перасяленкі з в. Казацкія Балсуны Веткаўскага раёна); *"У кумы бралі таго, каго добра ведалі і каму давяралі. Любога чалавека можна было браць"* (запісана ад Чайковай К.Ц., 1930 г.н., в. Залаты Рог Веткаўскага раёна); *"Бацька рабёначка доўжан зваць кума. Кум – гэта не абязацельна радня. Можа быць саўсім чужы чалавек. Часта друзей звалі, шахверак са свадзьбы. Толька нельзя было бяздзетных зваці"* (запісана ад Васільцовай М.С., 1925 г.н., в. Старое Сяло); *"Тада ўжэ мама з бацькам далжны хросных выбіраць. Ну, іх яшчэ раньша выбіралі і гаварылі ім да таго, як дзіцё народзіцца. У хросныя бралі каго-нібудзь з блізкіх ілі далёкіх родзічаў. Хросныя, і бацька, і маці, далжны аб дзіцёнку забоціцца, калі што з роднымі бацькамі здарыцца"*(запісана ад Мацюковай Н.Д., 1930 г.н., в. Старое Сяло). Увогуле "кумаўство стварае непарушныя сувязі і паміж хроснымі бацькамі і хрэснікамі, і паміж кумамі, таму пра людзей, з якімі не жадаюць мець спраў, гавораць: "Нам з імі разам дзяцей не хрысціць" [4, с. 663].

Пры запрашэнні бацькі дзіцяці абавязкова неслі будучым кумам падарунак – хлеб: *"І нясуць куме хлеб, куму нясуць хлеб, хлеб-соль і бабе. Яны ўжо знаюць, што гэта ўжо хрысціць будуць"* (запісана ад Прыходзька В.В., 1935 г.н., в. Неглюбка Веткаўскага раёна); *"Еслі ідуць кумоў прыглашаць, то бацька абязацельна нясе хлеб куму… І куме нясе хлеб-соль"* (запісана ад Дмітрачковай Т.К., 1936 г.н., Чуяшковай Л.К., 1933 г.н., в. Данілавічы Веткаўскага раёна).

Паводле народных звычаяў, адмаўляцца ад кумаўства не раілася (падобнае адмаўленне лічылася грахом): *"І нельзя было адказывацца ад кумоўя"* (запісана ад Васільцовай М.С., 1925 г.н., в. Старое Сяло); *"Як завуць, дак адказывацца нельзя"* (запісана ад Рыбачкінай П.Р., 1923 г.н., Бегічавай А.К., 1923 г.н., в. Радуга Веткаўскага раёна); *"Адказвацца, калі цябе звалі быць кумам, была нельзя"* (запісана ад Лук'яненка В.Ц., 1935 г.н., в. Залаты Рог Веткаўскага раёна). Як трапна адзначыла вядомая расійская даследчыца С.М. Талстая, "міфалагічная" мараль, у адрозненне ад сацыяльнай і рэлігійнай, засноўваецца на ўяўленні аб прамой сувязі паводзін чалавека са станам космасу і касмічных выніках чалавечых "злачынстваў". Механізм "рэгулявання" раўнавагі паміж чалавекам і светам – сістэма забарон, парушэнне якіх усведамляецца як грэх і караецца прыроднымі катаклізмамі, смерцю, хваробамі, няшчасцямі чалавека. Выканаўцам суда і пакарання з'яўляецца сама прырода і вышэйшыя сілы" [5, с. 440].

Асабліва ахвотна ішлі хрысціць незаконнанароджаных дзяцей дзяўчаты, бо існавала павер'е, што яна выйдзе замуж, калі хроснік пачне хадзіць: "*І хадзілі хрысціць дажа незаконных дзяцей. Дзеўкі з удавольствіям хадзілі хрысціць, патаму што кагда рабёначак начне хадзіць, ана замуж пойдзе"* (запісана ад Васільцовай М.С., 1925 г.н., в. Старое Сяло).

Абрад царкоўнага хрышчэння як афіцыйны абрад далучэння нованароджанага да праваслаўнай веры, "першы і важнейшы этап сацыялізацыі дзіцяці" [4, с. 664], адбываўся ў адзін з нядзельных дзён: *"У васкрасенне раніцай яны збіраюцца, каб ісці ў царкву"* (запісана ад Лупекінай А.Я., 1923 г.н., перасяленкі з в. Барталамееўка Веткаўскага раёна); *"Хрісцілі цераз 6 недзель пасля таго, як народзіцца"*(запісана ад Рыбачкінай П.Р., 1923 г.н., Бегічавай А.К., 1923 г.н., в. Радуга Веткаўскага раёна).

У царкву нованароджанага везлі кум і кума, прычым апраналі малое ў тое адзенне, што прыносіла ў падарунак кума: *"Кагда нясуць дзіцёнка ў цэркаў, дак хросная полнасцю должна надзець яго ва ўсё сваё, што прынесла ў падарак"* (запісана ад Рыбачкінай П.Р., 1923 г.н., Бегічавай А.К., 1923 г.н., в. Радуга Веткаўскага раёна); *"Патом яго вярцелі (заварочвалі) у пялёнкі, што хросная дала"* (запісана ад Мацюковай Н.Д., 1930 г.н., в. Старое Сяло).

Пэўных звычаяў прытрымліваліся і ў час непасрэдна царкоўнага абраду хрышчэння: *"Калі гэта дзяўчына, то ўсю службу яе на руках дзержыць кум, а несці к купелі павінна кума. Калі поп пачаў адпавяць імёны дзіцяці, адзін з кумоў, у каго няма на руках дзіця, запальвае свечку, загорнутую ў платок або ў палаценец"* (запісана ад Лупекінай А.Я., 1923 г.н., пе-

РЕПОЗИТОРИЙ ГГУ ИМЕНИ Ф. СКОРИНЫ

расяленкі з в. Барталамееўка Веткаўскага раёна). Дарэчы, па паводзінах дзіцяці ў царкве маглі меркаваць аб яго характары, лёсе.

Пасля царкоўнай службы кум і кума нясуць нованароджанага дамоў. Перад парогам хрэсніка сустракае баба-павітуха з блінамі, *“каб дзіця расло круглым і румяным, як на дражжах”* (запісана ад Лупекінай А.Я., 1923 г.н., перасяленкі з в. Барталамееўка Веткаўскага раёна). Як мы можам заўважыць, любое дзеянне – будзённае, урачыстае – было напоўнена сакральным сэнсам. У сувязі з гэтым прыгадаем выказванне В. Хрыстафоравай, якая лічыць, што “фальклорныя тэксты разглядаюцца наступным чынам: з аднаго боку, яны звязаны з сітуацыямі паўсядзённага жыцця, а з другога, непасрэдна з узроўнем міфалагічным. Тым самым тэксты малых жанраў суадносяць гэтыя два ўзроўні, праецыруюць вераванні на ўзровень паўсядзённасці, іншымі словамі, актуалізуюць, аб’ектывіруюць міфалагічныя ўяўленні ў канкрэтных жыццёвых сітуацыях. З другога боку, і чалавечыя паводзіны, будучы кадыфікаванымі, “апісанымі” ў гэтых тэкстах, праецыруюцца на архетыпічную мадэль і тым самым напаўняюцца міфалагічнымі сэнсамі” [7, с. 6].

У назначаны час да бацькоў дзіцяці збіраюцца госці з падарункамі для нованароджанага, прычым часцей за ўсё толькі жанатыя, бо там здараліся жарты і выказванні гуллівага характару, і народная традыцыя тактоўна засцерагала ад іх моладзь: *“На хрэсьбінах прысутнічалі толькі жанатыя”* (запісана ад Дмітрачковай Т.К., 1936 г.н., Чуяшковай Л.К., 1933 г.н., в. Данілавічы Веткаўскага раёна); *“...а потым у назначанае время прыходзілі госці, садзіліся за сталы, а перад гэтым дарылі падарункі для нованароджанага”* (запісана ад Азаранка Г.І., 1932 г.н., в. Малыя Нямкі Веткаўскага раёна); *“Бабка нясе ўзел бальшой гасцінцаў”* (запісана ад Кавалёвай Е.П., 1930 г.н., в. Колбаўка Веткаўскага раёна); *“Гасцінцы дарылі малому, жадалі яму і матке здароўя, шчасця, усяго-ўсяго”* (запісана ад Чайковай К.Ц., 1930 г.н., в. Залаты Рог Веткаўскага раёна). У сваю чаргу бацькі нованароджанага дарылі падарункі куму, куме і бабцы: *“Дарылі палатно. Бабе-павітухі давалі на юбку. Куму – хустку. Куме на кохту”* (запісана ад Чуяшовай Г.Ф., 1930 г.н., в. Стаўбун Веткаўскага раёна); *“Бабке даюць падарак: на плацце, платок”*(запісана ад Кавалёвай Е.П., 1930 г.н., в. Колбаўка Веткаўскага раёна); *“Даюць падарункі куму, падарункі куме і бабе, і свякрусе даюць”* (запісана ад Прыходзька В.В., 1935 г.н., в. Неглюбка); *“Парадзіха дае падарункі куме, куму, бабе”* (запісана ад Суглоб М.І., 1932 г.н., в. Перадавец Веткаўскага раёна).

Ладзілася агульнае частаванне і на стол падаваліся стравы, прыгатаваныя гаспадыняй і прынесеныя гасцямі: *“Садзяцца за стол, бабы пачынаюць спяваць. Славяць бацькоў, кума з кумой, пасаджоную бабу. Жадаюць хрэсніку здароўя, добрай долі ў жыцці”* (запісана ад Лупекінай А.Я., 1923 г.н., перасяленкі з в. Барталамееўка Веткаўскага раёна); *“Как пахрысцяць, дак сразу ж за стол. Усе ядзяць. А пасля пажаланні гаворацьрабёначку, падарачкі дораць. У канцы пачынаюць шумець: гуляць, танцаваць, песні пець”* (запісана ад Васільцовай М.С., 1925 г.н., в. Старое Сяло Веткаўскага раёна).

Спецыяльнай абрадавай стравай на хрэсьбінах была бабіна каша, якую на Веткаўшчыне, як і на большай тэрыторыі Беларусі, варыла павітуха і часцей з пшана, а пазней і з рысу (дарэчы, самі крупы таксама мелі сімвалічнае значэнне) і ўпрыгожвала цукеркамі: *“Баба варыла кашу. Прынясе кашу, становя на прыпечак”* (запісана ад Прыходзька В.В., 1935 г.н., в. Неглюбка Веткаўскага раёна); *“Бабу на хрэсьбіны бяруць, яна вара кашу з пшана, канфетак накідаюць у тую кашу”* (запісана ад Дмітрачковай Т.К., 1936 г.н., Чуяшковай Л.К., 1933 г.н., в. Данілавічы Веткаўскага раёна); *“На радзіны выклікалі бабку, яна кашу варыла з пшана, хоць з рысу, салодкую”* (запісана ад Барсуковай А.А., 1925 г.н., в. Неглюбка); *“Кашу варылі. Харошы гаршчок пшоннай кашы. Рассыпную дзелаюць. Як садзяцца за стол, ставяць тую кашу пасярод стала”* (запісана ад Кавалёвай Е.П., 1930 г.н., в. Колбаўка Веткаўскага раёна); *“Бабка-пупарэзніца павінна была купіць новы гаршчок (крэпкі). У ім варылі бабіну кашу, часта пшонную”* (запісана ад Лук’яненка В.Ц., 1935 г.н., в. Залаты Рог Веткаўскага раёна); *“У канцы бабка ўсіх угашчала сваёй кашай. Варылі яе ўкрутую, стараліся, каб смашная, салодкая, добрая была. Варылі абычна з пшана”* (запісана ад Чайковай К.Ц., 1930 г.н., в. Залаты Рог Веткаўскага раёна); *“Была і “бабіна” каша. За бабу звалі любую жэншчыну, што спанаравіцца маладой. Баба ўжэ варыла тую кашу. Можна было варыць з любых крупаў. І нада так*

РЕПОЗИТОРИЙ ГГУ ИМЕНИ Ф. СКОРИНЫ

зварыць кашу, штоб калі разбівалі, гаршчок разбіўся, а каша асталася, як ў гаршку была. Баба прыносіла кашу" (запісана ад Мацюковай Н.Д., 1930 г.н., в. Старое Сяло Веткаўскага раёна); *"На хрэсьбінны стол варылі "бабіну кашу". Варылі яе з проса, самі таўклі. Варылі ў двух гаршках: адну варыла тая, хто ражала, а другую – баба-павітуха"* (запісана ад Гарбузавай М.Я., 1929 г.н., перасялянкі з в. Казацкія Балсуны Веткаўскага раёна). Увогуле, каша як адна з галоўных абрадавых страў не толькі беларусаў, але і ўсіх славян рыхтавалася падчас значных падзей у жыцці чалавека ці групы людзей і набывала сімволіку дабрабыту, багацця, заможнасці. М.М. Валянцова лічыць, што "здольнасць кашы пры варцы павялічвацца ў аб'ёме, "расці" матывавала такія яе значэнні, як пажаданне хуткага росту, памнажэння і развіцця, галоўным чынам у радзінных абрадах, а таксама ў жывёлагадоўчых абрадах" [5, с. 483].

Бабіна каша, слушна сцвярджае Т.І. Кухаронак, выконвала пэўныя "абрадавыя функцыі: падавалася ў канцы хрэсьбіннага застолля, і яе падзел з'яўляўся кульмінацыйным момантам урачыстасці, без якога прысутныя не ўяўлялі сабе гэтага святкавання" [2, с. 62]. У большасці раёнаў Беларусі, і ў тым ліку на Веткаўшчыне, адбываўся абрад выкупу кашы і разбівання гаршка з кашай, з якім у народнай свядомасці звязваліся шматлікія ўяўленні магічнага характару: *"Калі ўжо гаспадары бачуць, што людзі нашумеліся, то баба несла кашу і яе выкуплялі (спецыяльных песень не спявалі), тады кашу разбівалі і раздавалі патрошкі кожнаму. Яшчэ гаварылі, калі ўхопіш кавалак разбітага гаршка, то будзеш шчаслівы"* (запісана ад Азаранка Г.І., 1932 г.н., в. Малыя Нямкі Веткаўскага раёна); *"А яны хто ўжо кажа: "Хто больш грошай паложа, той ужо кашу паб'е". Ну, абязан кум пабіць кашу. Ну, і сячас нясуць кашу. Такую жанчыну шутлівую выбіраюць. Яны ёй гавораць: "Ідзі, нясі!". Яна ідзець, баба та, надзяець шапку і нясе. І нясе. І храмае:*

Мая каша з канапелькамі,
А вы ўсе з капейкамі.

І па сталах носяць гэту находку-гаршчок з кашай. І хто паложа большэй. І сейчас жа кум большэ ложыць, і паб'ём гаршчок. Еслі не паложа кум больша – і не паб'е кашы. Хто больш – паб'е, а тады тыя бяруць тыя чарапочкі. І носяць гэтыя па галавах. Ета ў каго ў маладой пары якой: "Вот, Саш, табе, штоб у вас на лета сын ці дачка. І так ета ўсе шумяць, усе гладзяць па галавах, гладзяць чарапкамі тымі... І кашу тую бяруць, і кускамі разламваюць і па сталах носяць кашу. Хто бярэ дамой – нада ж даць парасятам, курам, што б яны вяліся, штоб няслі яйкі" (запісана ад Прыходзька В.В., 1935 г.н., в. Неглюбка Веткаўскага раёна); *"Засцілаюць кашу палаценцам, становяць тарэлку, на тарэлку тожа ложаць платочак, і госці кідаюць грошы, хто болей пакладзе. Кум стараецца болей пакласці. Тады ўжо тую кашу, гаршчок, нада разбіць. Калі вопытны кум, ён тую кашу – чок аб рог стала і паб'е...Тады кашу на тарэлку кладуць, парэжуць-парэжуць і ядзяць. Еслі ў каго дзяцей няма, маладыя пажаніліс, то бралі чарапкі з гаршка, над галавой разаб'еш і скажаш: "Чарапок разбілі, будуць дзеці ў цябе"*((запісана ад Дмітрачковай Т.К., 1936 г.н., Чуяшковай Л.К., 1933 г.н., в. Данілавічы Веткаўскага раёна); *"Усе, хто на хрэсьбінах, кладуць грошы ці што-небудзь для малога на кашу. Хто больш паложа, той і разаб'е кашу. Усегда доўжан выйграць кум. Тады ён бярэ і разбівае гаршок з кашай.*

Бабы бяруць чарапкі з разбітага гаршка і водзяць імі па галаве мужыка і кажуць:

Сколькі на галаве валаскоў,
Столькі хай будзе раткоў.

Бабка потым нося кашу, і кажды доўжан палажыць яе трохі сабе. Абязацельна хваляць бабу і кашу" (запісана ад Суглоб М.І., 1932 г.н., в. Перадавец Веткаўскага раёна); *"Кум разбіваў гаршчок кашы: браў адзін аб адзін і разбіваў. Тады тую кашу на стол людзям. А чарапкі бралі і грызлі зубамі, каб зубы не балелі, свінням кідалі, што б свінні вяліся. І калі не было доўга дзяцей, бярэш кусочак і кладзеш мужыку на макушку, і прыгаворвалі. Кусочак кашы ў платочку нясла дамой дзецям, штоб здаровыя былі. На кашу клалі падаркі: грошы, мацерыю і другое"* (запісана ад Гарбузавай М.Я., 1929 г.н., перасялянкі з в. Казацкія Балсуны Веткаўскага раёна); *"Тады на стол бабіну кашу падаюць, калі вып'юць тры разы і грошы пакладуць: хто больш грошай пакладзе, той будзе бабкіну кашу біць"* (запісана ад Барсуковай А.А., 1925 г.н., в. Неглюбка Веткаўскага раёна); *"Радзіцелі ідуць з тарэлкай накрытай і*

РЕПОЗИТОРИЙ ГГУ ИМЕНИ Ф. СКОРИНЫ

збіраюць грошы. Пачынаюць з края, з кума. Хто болей грошай паложа, той і кашу б'е. Должан біць кум ...Чарапкі паразбіраюць бабы, каб у хатах усё вялося. Усе ядуць кашу. Падымаюць рабёнка, штоб красівы, шчаслівы быў. Жалаюць яму" (запісана ад Кавалёвай Е.П., 1930 г.н., в. Колбаўка Веткаўскага раёна); *"За трэцім сталом кум дзеліць кашу. Кум нясе вялікую талерку, пакрывае ручніком і ставя на стол. Побач баба ставіць бліны і пірог. Кум пачынае дзяліць кашу, кожны, хто ложыць падарунак дзіцяці, жадае яму шчасця, долі, здароўя. А кум дае кавалак пірага, блін і кашу. Даходзіць чарга і да кума. Ён павінен закончыць дзяленне кашы сваім падарункам, але ён павінен быць лепшым за астатнія, каб разбіць кашу!.. Каб захаваць пажаданні дзіцяці, маці хавае кавалкі разбітай кашы, калі ў хаце ёсць большыя дзеці, кавалачкі разбітай кашы даюць ім"* (запісана ад Лупекінай А.Я., 1923 г.н., перасяленкі з в. Барталамееўка Веткаўскага раёна). Як бачым, падзел бабінай кашы суправаджаўся пажаданнямі дзіцяці, у якіх знайшлі адлюстраванне маральныя нормы і прынцыпы беларускага народа, яго каштоўнасныя арыентацыі.

Папярэднія прыклады дазваляюць гаварыць аб тым, што асацыяцыі і аналогіі – адзін з механізмаў узнікнення прыкмет, павер'яў, звычаяў. Калі гаварыць пра асацыяцыі (яны адметнасць мастацкага мыслення, і гэта дае падставы лічыць прыкметы, павер'і і звычаі вынікам своеасаблівай творчай дзейнасці), то яны заключаны ў спецыфічным характары мыслення нашых продкаў, ва ўласцівым для іх міфалагічнай свядомасці сінкрэтызме і ў немалой ступені прадвызначаны фактарамі неразумення свету. "Чалавек яшчэ ў ніжэйшым разумовым стане навучыўся аб'ядноўваць у думках тыя рэчы, якія ён знаходзіў звязанымі паміж сабой у рэчаіснасці. Аднак у далейшым ён сказіў гэту сувязь, зрабіў вывад, што асацыяцыя ў думках павінна дапускаць такую ж сувязь і ў рэчаіснасці. Кіруючыся гэтым, ён спрабаваў адкрываць, прадказваць і выклікаць падзеі такімі, якія, як мы бачым зараз, мелі чыста фантастычны характар" [6, 94].

Акрамя таго, варта пагадзіцца з меркаваннямі Л. Леві-Бруля, які, аналізуючы асаблівасці першабытнага мыслення, сцвярджае, што "ўсе прадметы і істоты ў прыродзе ўцягнуты ў сетку містычных судакрананняў і выключэнняў, якія якраз ствараюць у прыродзе сувязь і парадак. Такім чынам, менавіта яны і прыцягваюць увагу чалавека, і толькі на іх яго ўвага засяроджваецца. Калі ён зацікаўлены якой-небудзь з'явай і калі ён не абмяжоўваецца пасіўным і бяздзейсным яе ўспрыманнем, ён тут жа, нібы пад уздзеяннем нейкага мысленчага рэфлексу, мяркуе якую-небудзь акультную і нябачную сілу, праяўленнем якой і стала дадзеная з'ява" [3, с. 22–23].

Завяршальным абрадавым дзеяннем на хрэсьбінах было "цяганне бабы на баране": *"Бабу содзяць на калёсы ці на барану, без каня кругам возяць, а тады яна ўжо ўгашчае іх дома"* (запісана ад Дмітрачковай Т.К., 1936 г.н., Чуяшковай Л.К., 1933 г.н., в. Данілавічы Веткаўскага раёна); *"А тады сабіраюцца мужчыны і жэншчыны, бяруць тачку, а ў каго няма тачкі, калёсы бяруць і вязуць бабу ў магазін. Сабіраюць бабу і кума, садзяцца і вязуць іх – хто за аглоблі, хто за што цягнуць"* (запісана ад Прыходзька В.В., 1935 г.н., в. Неглюбка Веткаўскага раёна); *"Быў звычай вазіць бабку, яе саджалі ў начоўкі і вазілі, каб гарэлкі дала"* (запісана ад Барсуковай А.А., 1925 г.н., в. Неглюбка Веткаўскага раёна); *"Бабку вязуць у магазін. Як зімой – на санках, летам – на калёсах"* (запісана ад Кавалёвай Е.П., 1930 г.н., в. Колбаўка Веткаўскага раёна).

Вытокі ўзнікнення народных звычаяў, вераванняў і абрадаў – рэальныя ўмовы жыцця і побыту: чым больш значнае месца ў жыцці чалавека займала сям'я, тым больш захавалася звычаяў, прыкмет, павер'яў, магічных дзеянняў, выхаваўчых прыёмаў, якія былі накіраваны на забеспячэнне здароўя, сямейнага шчасця, удалага асабістага лёсу і павінны былі ўздзейнічаць на фізічнае, разумовае, духоўнае і эстэтычнае развіццё асобы. Вывучэнне радзінных абрадаў, звычаяў і павер'яў жыхароў Веткаўшчыны паказвае, што перад намі вельмі неаднародная група з'яў з яскрава адлюстраванымі міфалагічнымі ўяўленнямі, са спецыфічнымі адносінамі да рэчаіснасці і спосабамі яе адлюстравання: знешнія фактары тут адлюстроўваюцца праз прызму ўнутранага светаўспрымання чалавека. Можна заўважыць, што ў міфалагічнай свядомасці адлюстроўваюцца перш за ўсё ўстойлівыя нормы і стэрэатыпы практычнай

РЕПОЗИТОРИЙ ГГУ ИМЕНИ Ф. СКОРИНЫ

дзейнасці і маральна-этычныя нормы, менавіта таму з цягам часу фарміруюцца пэўныя сімвалічныя формы і сродкі сувязі чалавека з навакольным асяроддзем.

Abstract. Rites, customs and superstitions of birth complex (christening) of people of Vetka district are presented in the paper. It considers their origin, transformation and use.

Літаратура

1. Вечнае: Фальклорна-этнаграфічная спадчына Веткаўскага раёна / аўт.-уклад.: І.Ф. Штэйнер, В.С.Новак. – Гомель: УА “ГДУ імя Ф.Скарыны”, 2003. – 362 с.
2. Кухаронак, Т.І. Радзінныя звычаі і абрады беларусаў: Канец XIX – XX ст. / Т.І. Кухаронак. – Мн.: Навука і тэхніка, 1993. – 126 с.
3. Леви-Брюль, Л. Сверхъестественное в первобытном мышлении / Л. Леви-Брюль. – М.: Педагогика-пресс, 1999. – 604 с.
4. Славянские древности: Этнолингвистический словарь в 5-ти томах / под общей ред. Н. И. Толстого. – Т.2: Д – К (Крошки) – М.: Междунар. Отношения, 1999. – 704 с.
5. Толстая, С.М.. Пространство слова. Лексическая семантика в общеславянской перспективе. / С.М. Толстая. – М.: «Индрик», 2008. – 528 с.
6. Тайлор, Э. Б. Миф и обряд в первобытной культуре / Э. Б. Тайлор. – Смоленск: Русич, 2000. – 624 с.
7. Христофорова О. Б. К вопросу о структуре приметы. – www.ruthenia.ru/folklore/hristoforova2.htm. – 16 с.

Гомельский государственный
университет им. Ф. Скорины

Поступило 9.03.09

РЕПОЗИТОРИЙ ГГУ ИМЕНИ Ф. СКОРИНЫ